

Sociala rörelser och intellektuella

Intellektuella analyseras av Antonio Gramsci och György Lukács som en del av statens styre. De intellektuella får funktionen att moraliskt legitimera den rådande ordningen. Antonio Gramsci analyserar hur experter och intellektuella utmålar dominerande makt som opartisk och allmännyttig. De intellektuella tar på sig uppgiften att förklara nödvändigheten av de nödvändiga besluten. Den rådande ordningen görs självklar och blir det enda realistiska. Intellektuella utgör, enligt Gramsci, en utbildad elit av journalister, byråkrater och forskare som är med och kontrollerar och leder de oupplysta massorna.

Intellektuella som revolutionär elit

Kritiken av intellektuella som del av styrandet och kontrollerandet av folket, eller intellektuella som statens medium, skapar omedelbart en frestelse. Det blir frestande att överföra och vända på de intellektuellas roll och ge dem en roll i den revolutionära omvandlingen. Intellektuella revolutionärer ges en motsvarande ledande roll för revolutionen som de borgerligt intellektuella får för staten. En variant är att peka ut de intellektuella som ett medium mellan de revolutionära härskarna och massorna. De intellektuellas uppgift blir att översätta revolutionen till massorna.

Karl Marx kritiserade de tyska unghegelianernas avfärdande av arbetare som aktörer. Det är klassförakt, enligt honom. Men han ger ändå intelligentsian en upphöjd roll att utbilda arbetarna samt även att utveckla ideologiska innovationer som kan användas av arbetarna. György Lukács välkomnade intellektuella till revolutionen om de såg världen genom arbetarnas ögon. Antonio Gramsci lyfte fram hur arbetare som utbildas själva kunde få rollen som organisatörer, experter och intellektuella.

Det vore alltför lättvindigt att på några rader avfärda intressant marxistisk kritik mot de intellektuellas funktion i ordningen. Det jag snarare brottas med är ett specifikt problem: Hur motverkas frestelsen inom aktivism och motstånd att peka ut en elit som mer upplyst. Och samtidigt peka ut andra grupper som mindre vetande. Hur undviker man att tilldela en elit funktionen att upplysa de mindre vetande. Min läsning nedan av Ron Eyerman och Andrew Jamisons analys av intellektuellas roll i sociala rörelser har hjälpt mig att innovativt

försöka hitta lösningar på elitismproblemet.

En möjlighet att göra motstånd mot föreställningar om de intellektuellas upphöjda roll är att förstå det intellektuella som verb snarare än som en viss kategori eller typ av människor. Att analysera det intellektuella arbetet i samhällsförändrande grupper som en verksamhet snarare än som speciell grupp ger en mer rättvisande bild av hur samarbete och samtal är med och producerar teorier, innovationer och beslut.

Här riskerar motståndet dock att ramla in i en ny fälla. Fällan skulle vara om man i analysen av innovationer kamouflerar maktförhållanden inom aktivism, alltså kamouflerar faktiska eliter. Medelklass återskapar sig som en mer upplyst klass även inom radikal aktivism. Analysen av den intellektuella verksamheten behöver kombineras med en maktkritik. Vilka former av makt, motstånd och befrielse produceras?

Motståndsrörelse blir kunskapsproduktion

Nedan är några första anteckningar, jag gjorde 1997, kring Ron Eyerman och Andrew Jamisons försök att förstå sociala rörelser med hjälp av kunskapssociologin. Folkliga rörelser har inte tidigare tolkats så systematiskt som kunskapsrörelser som i deras verk. Själv använder jag i andra sammanhang inte begreppet sociala rörelser utan en rad olika begrepp som samhällen, organisationer, grupper, demokratier samt samarbete, motstånd och lydnad.

Eyerman och Jamisons inkluderar folkrörelse-organisationer och motståndsgupper i sin analys, och förhoppningsvis kan mina obearbetade minnesanteckningar återanvändas kreativt.

Eftersom jag sympatiserar med Eyermans och Jamisons förståelse av rörelser som kunskapande har jag läst extra kritiskt för att tvinga mej själv att vaska fram andra möjliga läsningar. Jag söker speciellt efter tvetydigheter, motsägelser, öppningar och dekonstruktion som produceras av texten. Dekonstruktion förstår jag som förskjutningar och sättningar i texten vilka sker i kraft av textens egna ordningar och motsättningar. Dekonstruktion sker i texten. Dekonstruktion är alltså en händelse ungefär som förståelse, och alltså inte en metod som läsaren påför texten.

Teorier om sociala rörelser

Sociala rörelser förklaras på flera sätt. Inom beteendevetenskapen (behaviorismen)^[1] förklaras rörelser vanligen utifrån individen. Individen uppfattas ha egositiska mål som den försöker uppfylla. Sociala rörelser blir då egentligen en effekt av individens handlingar och mål.

I USA utgår delar av resursmobiliseringsteorin istället från organisationen. Organisationen ersätter individen som orsaksförklaring. Snarare än deltagarnas motiv, eller det egoistiskt förnuftet bakom deras beteende, analyserar resursmobiliseringsteorier hur effektivt organisationen använder sina resurser. Genom vilka institutionella kanaler blir man medlem i rörelsen? Hur ackumuleras deltagarnas färdigheter effektivt av den sociala rörelsen?

En variant av resursmobiliseringsteorin som ligger närmare beteendevetenskapen fokuserar mer på personliga motiv. Här förklaras deltagande exempelvis genom solidariteten inom sociala nätverk. Charles Tilly är den mest kända företrädaren.

Jürgen Habermas från Tyskland ger sociala rörelser en civiliserande roll. De är del av samhällsbygget. Alain Touraine, också europé menar att den "nya sociala rörelsen" lyfter fram nya intressen snarare än de gamla rörelsernas klassintresse. Den sociala rörelsen formar åsikter och viljor. Rörelsen ser sej som kollektiva aktörer med ett historiskt projekt.

Om flera i USA fokuserar på det instrumentella hos rörelser är det vanligare på den europeiska kontinenten att se sociala rörelser som identitetskapande. Alberto Melucci, italiensk rörelseforskare, förstår nya sociala rörelser främst utifrån skapande av identitet.

Under nittiotalet har flera forskare försökt formulera synteser mellan olika traditioner av forskningen kring sociala rörelser. En variant är att förstå de olika ansatserna som komplementära. En del ignorerar motsättningarna och radar istället eklektiskt upp teorierna som komplement till varandra. För andra är motsättningarna mellan teorierna mer avgörande.

Klandermans and Tarrow anser att både identitets- och resursmobiliseringsparadigmet har skynda synfält. De hävdar att

konsensusmobilisering fungerar som en mötesplats för de båda paradigmen[2].

Här börjar vi närma oss kunskapssociologin. Eyerman och Jamison menar dock att det fortfarande saknas en kontextuell diagnos över ojämförbarheten mellan de olika teorierna. Beteendevetenskapen ser rörelser som en samling individuella aktörer. Hos resursmobiliseringsansatsen blir individerna istället opersonliga typer inom kollektiva aktörer. Enligt ny social rörelseteori är rörelser snarare historiska aktörer som artikulerar identitet och trender[3].

Något förenklat anar vi här tre områden. 1 Psykologisk. 2 Kollektiv. 3 Historisk nivå. I dessa tre arbetar forskarna lite olika. (1.) En psykologisk ansats framställer gärna biografier eller individualistisk statistik. (2.) Kollektiv resursmobilisering lyfter gärna fram strategiska vinster och förluster. (3.) Fokus på identitet undersöker hur rörelser artikulerar sej själva i sin historiska kontext. Förenklat växer det fram tre åtskilda metoder. De skilda verksamheterna som analyseras kan exempelvis vara deltagarnas självförverkligande, konfliktlösning i samhället eller formande av en självförståelse.

Eyerman och Jamison menar att en möjlig lösning på konflikterna mellan de olika paradigmen är att se sociala rörelser som kunskapande. Sociala rörelser konstitueras, enligt dem, genom den kunskapande praktiken som är inbakad i deras artikulering av sitt historiska projekt. Eller med en enklare formulering: Sociala rörelser formas genom att skapa kunskap och sen formulera sej utifrån detta.

De har valt att tolka denna process genom individuella roller. Teoretikern, partisanen, ideologen, aktivister, dokumenteraren, folkbildaren, språkröret, medlaren, diplomaten, experten är en rad sådana kunskapande roller[4]. Kunskapen delas sen upp i en rad typer; organiserad-, institutionaliserad-, moralisk-, religiös- samt metafysisk kunskap. Målsättningen för Eyerman och Jamison är att finna kunskap som är formaliserad och informell, objektiv och subjektiv, professionell och folklig[5]. De vill förena det som kunskapssociologin delat upp i vardaglig och vetenskaplig kunskap.

Sociala rörelser är, enligt dem, inte aktionsgrupper, intressegrupper eller organisationer. Sociala rörelser är snarare ett kognitivt område, ett nytt utrymme för föreställningar. De är dynamiska möten mellan grupper och

organisationer. Genom spänningar mellan olika organisationers föreställningar formas sociala rörelers identitet[6]. Viktigt är här föreställningen om det andra och den andra[7] och det andra. Det finns alltså en utopisk dimension samt en motpart i identiteten. Motparten med stort M konstrueras i möten och interaktioner som exempelvis konfrontationer.

Motparten skulle som jag ser det därför faktiskt vara en del av den sociala rörelsen[8]. Denne är en del av rörelsens identitet.

Eyerman och Jamison poängterar att sociala rörelser är mer än läroprocesser. Men det är kunskapandet som är det specifika hos sociala rörelser. Genom ny kunskap placerar sej rörelserna i samhället. Deras synsätt gör att spänningar snarare än händelser blir intressanta. Demonstrationer, för att ta ett exempel, förstås då som kunskapsmotsättningar.

Kognitiv praxis är deras mest grundläggande begrepp. De utvecklar inte begreppet utan låter sammanhanget förklara. Men jag ska ge en kort begreppshistorisk bakgrund för att öppna upp för andra möjliga tolkningar.

Kognitiv kommer från latinets *cognitius* som betyder erkänt[9]. Det finns alltså belägg för yttrandet. Motsatsen mot kognitiv är utrop, befallningar eller meningslösa yttranden.

Praxis är hos Aristoteles en moralisk handling, alltså en handling som inte är ett medel utan som är ett mål i sej själv[10]. Bland hegelianer fick det betydelsen att realisera filosofin i praktiken. Inom marxismen menas istället de handlingar som gör att vi konstruerar vår verklighet eller alternativt de handlingar som konfronterar naturen eller som i en mer kunskapsinriktad marxism; den revolutionära praxis då vi är medvetna om vår historiska förändrande roll.

Det är i den sista mer moraliska betydelsen György Lukács och Antonio Gramsci använder begreppet. Eyerman och Jamison fördjupas sej inte i begreppet men jag tolkar det som att de ansluter sej till Lukács och Gramscis användning.

Jag tror att sociala rörelser delvis kan förstås i spänningen mellan en aristotelisk betydelse där målet är medlet och den mer kunskapssociologiska betydelsen om att artikulera sin historiska roll. Den första betydelsen är en

etisk radikalisering som är vanlig inom rörelser. Medan den andra uttrycker gruppens identitet eller alternativt rörelsens avsikt. Den aristoteliska meningen är strängt antistrategisk och principiell. Revolutionär praxis visar å andra sidan snarare på utopin:

- Vi har en dröm som vi kämpar för[\[11\]](#).

Men den aristoteliska betydelsen skapar också en spänning inom begreppet revolutionär praxis. Om vi med strategisk menar att rörelsen, medlemmarna och medborgarna blir medel för ett mål, behöver inte revolutionär praxis alls vara strategiskt. Men den kan mycket väl vara det. Inom revolutionär praxis återskapar vi, enligt mitt resonemang, därför en liknande spänning. En aristotelisk antistrategisk moralisk kamp är i motsatsställning till en instrumentel och strategisk kamp.

Kognitiv praxis ger oss alltså en rad viktiga spänningar och motsättningar som Eyerman och Jamison för tillfället väljer att inte ta tillvara på. Dessa kan dock visa sej vara avgörande för frågan om det är möjligt att reducera och generalisera sociala rörelser till en grundläggande förförståelse. Kognitiv praxis antyder att rörelser kan vara olika på ett fundamentalt sätt.

Om det nu är så att kognitiv praxis eller andra undersökningar visar att folkrörelser är fundamentalt olika. Vad får det för betydelse för begreppet sociala rörelser? Sociala rörelser är ett vetenskapligt begrepp som bland annat är till för att visa på generaliserbara likheter. Ett exempel på detta är teorier om nya sociala rörelser. Åtskillnad och likhet går ofta hand i hand. Men i värsta fall kan vi få en dränering av begreppets innehåll, både empiriskt och teoretiskt. Begreppet behöver därmed inte bli tomt. Men vi kan behöva leta efter andra begrepp som för ihop vad vi tidigare trodde vara sociala rörelser. Exempelvis så kan miljörörelsen vara en social rörelse i ett land men inte i ett annat land. Men miljörörelsen har internationella kommunikationskanaler som gör att miljörörelsen fortfarande är en rörelse även om den inte alltid är en social rörelse. Rörelser och folkrörelser kan eventuellt fungera som två komplementära begrepp till ett social rörelse begrepp som har en mer hypotetisk ideologisk[\[12\]](#) funktion.

Kognitiv praxis har inte den ideologiska barlast som begreppet sociala rörelser. Det öppnar därför upp förståelsen. Kunskapssociologin har alltså potential att

befria social rörelse från eventuella totaliserande generaliseringar.

De båda författarna kontrasterar kunskapspraktiker gentemot Charles Tillys förståelse[\[13\]](#). Han förstår rörelser utifrån deras handlingsrepertoar. En rörelse är vad den gör och hur den gör det, inte vad medlemmarna tänker och varför de tänker så.

Här förstår jag inte riktigt kritiken mot Charles Tilly. Hans förståelse är till för att tolka rörelser i en beteendevetenskaplig, strategisk och instrumentell anda. Men formuleringen är egentlig genialisk för att förstå rörelser som just kunskapsrörelser. En rörelse är ju en uppsättning meningsfulla handlingar, exempelvis reflektioner och beslut. Paul Ricoeur (not) har visat att handlingars mening flyr från den ursprungliga aktören och dennes kontext. Meningen landar i nya sammanhang. Det går inte att reducera meningsfulla handlingar till kontextuella eller psykologiska förklaringar. Meningen i rörelsens handlingar har istället något att säga oss. Den uppmanar oss att lyssna. Den säger oss något om våra liv och vårt sammanhang.

Feminismens budskap bortförklaras och missförstås om de psykologiseras – till frustrationer, svikna förväntningar etc – eller historiseras till en viss kultur. Jämlikhet och kamp mot patriarkatet är något som berör mej som forskare och alla som lyssnar till dessa rörelser.

Jag tolkar Eyerman och Jamison som att det är just det här de antyder när de kritiserar identitetsparadigmet för att det förstår rörelsers identiteter från filosofiska, samhällsvetenskapliga och historiska teorier snarare än från studier av kunskapspraktikerna inom respektive rörelse[\[14\]](#).

Teoretiska analyser av sociala rörelser gör ibland rörelserna till teoretiska illustrationer. Eyerman och Jamison försöker istället förstå det symboliska hos sociala rörelser. De sociala handlingarna skapar ny kunskap och ny mening. Meningen är både en utmaning till den etablerade makten och en skapande kraft.

Sammanfattningsvis är både resursmobilisering och identitetsparadigmet intresserade av kognitiv praxis. Resursmobilisering ser denna praktik i hur rörelsen skiftar intresseområde, målsättning eller organisatorisk profil[\[15\]](#). Kunskap blir ett instrument för mobilisering.

Identitetsteoretiker fokuserar snarare på medvetandet och ideologin. Rörelsen kämpar för att definiera historien. Medvetandet ses inte som en individuell egendom som är bestämd av strukturella relationer. Medvetandet är en form av kunskap som formas i den sociala rörelsens sammanhang[\[16\]](#). Rörelserna är sociala laboratorier för att testa nya roller.

Intellektuell(a)

Intellektuell var först ett skällsord. Det syftade på marknadsorienterade, populariserande skribenter som skrev om smak snarare än verkliga kulturella värden. I vårt århundrade har vi en liknande nedvärdering genom att intellektuellt sätts i motsatsställning till vetenskap. Det ger lägre status för forskare att publicera sej i intellektuella tidskrifter eller på kultursidor än i vetenskapliga tidskrifter. Inom sociologin lanserade Max Weber uppfattningen att en intellektuell är osystematisk och skriver essäer. Den intellektuelle tillhör inte universitetet eftersom denne skriver för sin egen välsignelse[\[17\]](#). Intellektuell definieras fortfarande delvis utifrån en antiintellektuell ståndpunkt[\[18\]](#).

Intellektuella förstås vanligen som professionella vilka producerar mening[\[19\]](#). Intellektuella i rörelser skulle i så fall vara journalister, politiker, konstnärer och professionella revolutionärer som råkar delta i rörelsen. Intellektuell kan alltså ses som individuell beskrivning[\[20\]](#). Tänkandet kan vara ens professionella arbete. Men begreppet kan lika gärna hänvisa till struktur och funktion. Intellektuell blir då bland annat de som skapar och förmedlar kultur.

Ron Eyerman försöker utveckla begreppet så att båda betydelserna kommer med[\[21\]](#). Intellektuell blir därför den sociala kategori som utför uppgiften att medvetandegöra och synliggöra de fundamentala föreställningarna om samhället. Han uppfattar det som att de kollektiva samhällsförändrande aktörerna snarare är sociala rörelser än klasser. Då blir också rörelsernas relation till intellektuella intressantare än till klasser.

Att politiska aktörer snarare är rörelser än klasser är kanske inte kontroversiellt. Men påståendet att rörelsernas relation till intellektuella är viktigare än till fattiga, arbetslösa, hemlösa eller svältande skulle nog få aktivister från vänster- och rättviserörelser att studsa upp i taket. Här får vi ett kunskapsteoretiskt problem. Vi ser en motsättning mellan flera rörelser

självförståelse och ett förslag till vetenskaplig förståelse. Om inte sociologen har en privilegierad utsiktsplats kan det bara lösas med en dialog. En sådan argumentation presenterar Eyerman. Jag ser dock inte någon möjlig konsensus inom överskådlig tid. I vilket fall som helst är Eyermans påstående naturligtvis legitimt. Det intressanta från en metodologisk synvinkel är att validiteten hos slutsatsen på ett tydligt sätt blir argumenterande snarare än verifierande[22].

Representationsproblemet, som bland annat Ernesto Laclau lyfter fram i Emancipation(s) och i sina dialoger med Derrida, visar på ytterligare spänningar i det här synsättet. Kan de intellektuella representera de fattiga? Eller är revolutionen idag de intellektuellas revolution? Vi riskerar att få en mycket pessimistisk bild av möjligheten till befrielse för förtryckta. Eller alternativt får vi en elitistisk, närmast leninistisk, syn på intellektuella som representanter och språkrör för förtryckta[23].

Lenin skrev att "ingen har ännu tvivlat på att styrkan av den samtida rörelsen ligger i massornas uppvaknande... och att svagheten ligger i avsaknaden av medvetande och initiativ från de revolutionära ledarna." "Alla länders historia visar att arbetarklassen ensam i egen kraft bara kan utveckla ett handelsmedvetande, uppfattningen att det är nödvändigt att gå tillsammans i fackförbund". " Socialismens teori växte istället fram ur de filosofiska, historiska och ekonomiska teorier omsorgsfullt utarbetade av utbildade representanter från de besuttna klasserna, av intellektuella." "Marx och Engels tillhörde själva den borgerliga intelligentian." [24]

Eyerman och Jamison menar i sin Social Movements A Cognitive Approach, att det är möjligt att argumentera för att alla analyser av intellektuella på ett sätt är leninistiska. Här blir intellektuell en högre nivå eller ett högre värde, än aktivister eller arbetare. Politik blir utbildning fast med andra medel[25]. Själva försöker de dock undvika de fördomar som kan ge en sådan uppfattning. De förstår istället intellektuella som de individer som genom sina aktiviteter uttrycker kunskapsintresset och rörelsens identitet. Dessa blir rörelseintellektuella eftersom de skapar sin individuella roll samtidigt som de skapar själva rörelsen. Nya individuella identiteter och nya kollektiva identiteter formeras samtidigt.

Det är alltså rörelsen som leder de intellektuella snarare än tvärtom. Intellektuell aktivitet är mer en process än en individuell produkt. Det här

omvända synsättet kan om jag förstår det rätt härledas tillbaka till Lukács. "Endast genom arbetarklassens klassmedvetande är det möjligt att nå kunskap för intellektuellt ledarskap." [26] Det är alltså även för honom rörelsen som skapar de intellektuella.

Ron Eyerman utvecklar begreppet intellektuella ytterligare i sin bok *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*. Intellektuella skapas historiskt genom samspelet mellan tradition, roll och sammanhang, eller med en annan formulering, mellan kultur, struktur och aktör [27].

Med rörelseintellektuell menar Eyerman alltså inte de professionella intellektuella som förutom sin professionella verksamhet också verkar inom rörelsen. Han syftar snarare till den intellektuella rollen i rörelsen. Individerna lämnar dock ofta den rörelseintellektuella rollen och försöker istället skapa sej nya egna identiteter i samhället på universitet eller inom partier. Eyerman utvecklar begreppet även på ett annat ställe [28]. Rörelseintellektuell syftar där på de individer som får status och självförståelsen av att vara intellektuella inom rörelsen, alltså deltagare. Intellektuella som får sin status från institutioner är alltså inte automatiskt rörelseintellektuella även om de deltar. Vidare syftar intellektuellt arbete då på det betalda arbetet inom rörelsen.

Här får vi eventuellt metodproblem. Den intellektuella produkten som används inom rörelsen är kanske skriven på universitetet. Var Bertrand Russell verkligen en rörelseintellektuell inom fredsrörelsen? Var Arne Naess en rörelseintellektuell i miljörörelsen när han fortfarande var kvar på universitetet? Har jag själv verkligen lämnat fredsrörelsens intellektuella utrymme då jag får forskarstatus?

Kan studenter som är heltidsinskrivna vid universitet vara rörelseintellektuella om deras radikala kunskapande till stor del sker inom universitetet? En paradox med Eyermans definition är att studentrörelsen som är så central för hans teori om nya sociala rörelser åtminstone delvis definieras bort. En student får ju sin status av att vara student från universitetet.

Det finns nog möjligheter inom Eyermans och Jamisons teori att undvika sådana dualismer. Men jag nämner dem för att visa på en viktig förskjutning av begreppet rörelseintellektuell från roll till händelse. Denna förskjutning görs redan av Eyerman och Jamison. Om förskjutningen fortskrider kan det vara

användbart att byta ut begreppet intellektuell mot intellektuella aktiviteter^[29] och händelser. För den som då fortfarande är intresserad av individen kan man säkert konstatera att alla aktivister deltar i intellektuella aktiviteter men att några gör det oftare än andra. Själv skulle jag nog lämna individernas frekventa ur och inträde i dessa aktiviteter därhän och fördjupa mej i den intellektuella händelsen och dess meningar, strukturer och aktörer. Eyerman tycks mer intressera sej för motsatsen, den intellektuella aktören och dennes händelser, strukturer och meningar.

I *Seeds of the Sixties* värjer sej Andrew Jamison och Ron Eyerman mot en förståelse av deras synsätt att de intellektuella skulle ha skapat rörelserna på sextiotalet. De menar snarare att dessa rörelser aldrig skulle ha hänt och absolut inte ha förändrat Nordamerika så som de gjorde om inte det intellektuella grundarbetet hade lagts^[30].

Detta öppnar klart upp för den förskjutning jag förespråkar, från de intellektuella till det intellektuella arbetet för att förstå rörelser.

Rörelser skapar mening snarare än ledare och underordnade

Vanligen ser sociologer rörelseaktörerna som två poler, ledarna och de ledda. Eyerman och Jamison ser i *Social Movements A Cognitive Approach* snarare rörelser som processer där mening skapas. Alla aktivister i sociala rörelser är på ett sätt rörelseintellektuella. De hänvisar dock till Gramsci och påvisar att alla aktivister är intellektuella men alla har inte funktionen av att vara intellektuella i sociala rörelser. Däremot ska förutsättningarna skapas för att alla ska kunna vara intellektuella.

Detta tolkar Eyerman som att Gramsci inte såg intellektuella som en elit. Själv menar jag nog att själva uttrycket att vara eller bli intellektuell visar på elitproblem. Enda utvägen att undvika detta är att snarare analysera intellektuella aktiviteter än personer. Intellektuell som personlig kategori kan då användas just för att påvisa eliter. Exempelvis skiljer Antonio Gramsci i sina anteckningar från fängelset mellan organiska och traditionella intellektuella. De organiska formerar klassaktörer medan de traditionella verkar i institutioner som exempelvis kyrkan. Alla hade ju enligt honom potential till kritiskt tänkande^[31]. Den organiske intellektuelle verkar för att denna

kapacitet ska utvecklas[32]. Här visar Gramsci på en elitistisk funktion. Elit kommer från latinet och betyder utvald, att välja ut. Elit kan då syfta på en grupp som har en speciell insikt vilket inte andra skulle ha.

Den intellektuella identiteten formas i opposition[33]. Slagfältet är på det intellektuella fältet. Den intellektuelle har ett funktionellt behov av att bli publicerad. Men denne har också behov av retreat tillbaka in i ett inre utrymme av personliga föreställningar. Det privata blir därför en del av det offentliga.

Karl Mannheim visar hur intellektuell identitet skapar intellektuella generationer. Med generation menas en gemensam uppsättning av sätt att reagera, en identitet i tolkningen av erfarenheter[34].

Fria intellektuella är en kategori han utvecklat för att visa på de som är relativt fria från ekonomiska klass intressen. De får då möjlighet att handla som kreativ politisk kraft[35]. I sin *Ideology and Utopia* lyfter han fram den intellektuelle som flyter fritt mellan staten och marknaden. Men i *Essays in the Sociology of Culture* blir marknaden snarare en befriande kraft. Marknaden skulle tvinga fram ett mer praktiskt och icke-ideologiskt medvetande om sociala aktörer. Han motsäger delvis detta när han hävdar att all kunskap, även den Absoluta Sanningen, kommer från vilja till makt och viljan att universalisera sitt synsätt[36].

Mannheim värjer sej mot uppfattningen att mänskliga aktiviteter skulle kunna förstås genom analys av beståndsdelarna. "Varje fakta och varje händelse...kan endast förklaras som mening, och mening i sin tur refererar alltid till annan mening." [37]

Samtidigt som han betonar att endast individer tänker så vänder han på det. En individ tänker inte. "Det är snarare mer riktigt att hävda att individen deltar i att tänka vidare vad andra har tänkt tidigare." [38].

Här antyder Mannheim en eventuell nödvändig förskjutning av intresset från mängden individer som kallas intellektuella till den intellektuella aktiviteten som fenomen.

Förklaring och villkor

Jag ska försöka visa att Eyermans och Jamisons texter faktiskt tvingar fram en

förskjutning i hur sociala rörelser ska förstås. Deras intention att lyfta fram de intellektuellas roll undergrävs i deras argumentation. Den intellektuella händelsen framträder istället som den avgörande kategorin för deras resonemang. Detta gäller såväl förklaring som förståelsen och definitionen av sociala rörelser.

Funktionalister ser rörelser som symtom på kris eller systemfel. Eyerman och Jamison utgår snarare från cykliska teorier[39]. Kognitiv praxis förklaras som en produktcykel, en rörelse från upptäckt/artikulering genom användning/specificering till spridning/institutionalisering[40]. Detta ska inte ses som en mekanisk förklaring. De försöker snarare visa hur aktivister precis som experter lär genom att pröva. Sociala rörelser bygger minst lika mycket på ackumulerad kunskap som etablerade kunskapsproducenter. Utopister under tidigare århundraden som Owen, Saint-Simon och Fourier var extremt vetenskapliga[41]. I sociala rörelser skapas kunskap inte av genier eller av systematiskt målinriktat laboratorieforskning. Kunskapen skapas istället genom en rad möten mellan deltagarna, mellan rörelser och med motståndarna.

Inom rörelserna uppstår heta debatter om dagordningen eller slogans för kampanjer. Dessa gräl är kunskapspraktiker.

I möten och konfrontationer med motparten minskar ofta det kommunikativa och det uttrycksfulla handlandet och ersätts med strategiskt och instrumentellt handlande. Här uppfinns taktiker och nya former för organiserande.

I andra möten mellan gamla och nya sociala rörelser återskapas traditioner. Nya kombinationer av de "gamlas" värden och intressen ger både kontinuitet och nyskapande. Begrepp och projekt formuleras om. De intellektuellas roll och praktik tolkas om.

Allt detta är kunskapspraktiker. Eyerman och Jamison går så långt att de hävdar att så gott som all ny kunskap i samhället och i forskningen kommer från sociala rörelsernas kunskapspraktiker[42]. Dessa kunskaper börjar formuleras inom rörelser eller så kommer de ur rörelsernas kunskapsintresse. Rörelsen kan också vara ett stöd för en ny vetenskaplig disciplin genom att sprida dess idéer[43]. Det tydligaste exemplet är nya energiformer och miljötekniker. Den ekologiska kosmologin blir vad Karl Mannheim kallade en utopi.

Kanske skulle drivkraften bakom utvecklandet av vapentyper kunna härledas från nationalismen. Den offentliga välfärdsbyråkratin kan komma från arbetarrörelsen och kyrkornas sociala intresse. Informationsteknologin kan kanske indirekt härledas ur alla sociala rörelser, via de intellektuella som utvecklade Internet innan det slog igenom i övriga samhället.

Definitioner

Som vi sett förklarar Eyerman och Jamison, som flera andra teoretiker, sociala rörelser genom livscyklar[\[44\]](#). Rörelserna går från tankemöda via formerandet till befastandet. Sociala rörelser uppstår sällan spontant. De kräver lång tid av förberedelse. Denna förberedelse sker på flera nivåer; individuell, grupp och samhällelig. Inga sociala rörelser uppstår innan det är ett politisk tillfälle. Varje problem skapar inte en rörelse, bara de problem som spelar på grundläggande spänningar i samhället.

Dessa förklaringar får karaktären av definitioner. De sociala rörelserna begränsas till några få betydelsefulla rörelser som omdefinierar historien[\[45\]](#). Detta gör att stora delar av vad vi i Sverige kallar för folkrörelser, solidaritetsrörelser, ickevåldsrörelser, djurrättsrörelser faller utanför begreppet sociala rörelser. De räknas bara om de formulerar fundamentala[\[46\]](#) motsättningar eller spänningar i samhället. Dessa grundläggande motsättningar är bland annat kön, mästare slav samt människan kontra naturen.

En social rörelse uppstår inte förrän dessa fundament-spänningar har formulerats. Förutsättningen är att det finns människor som vill överföra privata problem till offentliga problem och samtidigt forma kollektiva identiteter. Dessutom måste samhället ta den på allvar för att rörelsen ska kunna överleva.

Om detta ska ses som en olycklig tömning av begreppet eller som väsentlig precisering av ett betydelsefullt fenomen kan diskuteras.

För min egen forskning blir begreppet tyvärr mindre intressant. Mitt intresse rör snarare de avvikande, fragmenterade rörelserna: De som inte har betydelse i samhället. De som är relativt okända. De som förändrar i det lilla. De som inte vill förändra utan bara stoppa en orättvisa. De som vill göra sej hörda i bruset.

De som varken har för avsikt att göra sej hörda eller förändra historien. De oansenliga.

Kanske blir de betydelsefulla med tiden, kanske inte. Kanske får de en viktig, avgörande indirekt betydelse som aldrig kommer att erkännas av vare sej forskning eller samhällets organ. Ernst Bloch har visat att den perifera delen kan få en större betydelse än centrum(not). Men det finns inget som säger att det som avviker blir betydelsefullt just för att det avviker.

Om jag förstår Eyerman och Jamison rätt vill de fånga den historiska rörelsen och de sociala rörelser som omformar denna. Mitt rörelsebegrepp inriktar sej mer på rörelse, det som avviker från det normala. Det som rör sej i förhållande till det stabila, som tycks vara stilla. Det som viker av från strömfåran. För mej är det snarare de begynnande krusningarna som är intressanta snarare än virvlarna i strömfåran.

Folkrörelser

Deras precisering av sociala rörelser får då en del intressanta konsekvenser. En är att det vi kallar folkrörelser i Sverige i flera fall tycks hamna utanför det sociala rörelsefältet, de hamnar i ett organisations eller institutionsfält. De faller utanför deras analys av nya sociala rörelser:

Den svenska fredsrörelsen vars begynnelse kan härledas till sekelskiftet, organiserade sej före första världskriget i Svenska Freds & Skiljedomsföreningen, Försoningsförbundet bryter sej ut kring första världskriget, senare byter det namn till Kristna Fredsrörelsen. Ungefär vid femtiotalet blir, enligt ny social rörelseteori, dessa grupper en del av en ny social rörelse som kallas fredsrörelsen. Vad är det som gör att en (ickeny) rörelse som var så radikal och oppositionell med en rad fängslade vapenvägrare, före första världskriget, blir en ny social rörelse efter andra världskriget? Begreppet kan väl inte vara till för att beskriva hur en rörelse växer, blir etablerad och därmed mer konservativ och försiktig?

Ett annat exempel är solidaritetsrörelsen. Under sextiotalet och sjuttiotalet var solidaritetsrörelsen historiskt betydelsefull, i Eyermans och Jamisons mening, genom att formulera en ny syn på vår historia. Vi upptäckte syd och vi fick visionen om en ny ekonomisk världsordning. Men stora delar av

solidaritetsrörelsen, förutom Röda Korset och Rädda Barnen, för idag en mer undanskynd tillvaro. Idag handlar det kanske om mer praktiskt biståndsarbete med stöd från staten. Medvetandegörande är fortfarande viktigt inom grupperna. Men stora ord har kanske ersatts av direkt stöd. Mycket av rörelsens arbete är institutionaliserat som exempelvis Emmaus och Svalorna.

Var solidaritetsrörelsen någonsin en social rörelse? Om så, när upphör(de) den att vara det? När blir den en ickesocial rörelse? Var solidaritetsrörelsen en social rörelse eller bestod den av flera? Hur ska man tolka så skilda inriktningar som bistånd, revolution, mänskliga rättigheter?

I en artikel om Greenpeace från 1987 menar Eyerman, Jamison och Andersson att miljörörelsen gått från identitet till fragmentering, från kosmologiska visioner till organisation och kortsiktiga framgångar. Detta skulle innebära att det är problematiskt att över huvud taget tala om miljörörelsen som en social rörelse[\[47\]](#).

Är social rörelse en kategori för att visa på typ av rörelser bland många andra typer? Jag uppfattar det snarare som en normativ kategori för att urskilja vilka rörelser som förändrar historien. Om vi utvecklar en förklarande historieteori som utgår från en definiering av sociala rörelser utifrån deras historiska roll så riskerar vi att få problem. Risken är att vi skapar ett tautologiskt resonemang: Historien förändras idag av sociala rörelser snarare än klasser. Det är genom en kognitiv kamp om hur de grundläggande spänningarna i samhället ska förstås som samhället förändras. Sociala rörelser är de som formulerar en sådan kosmologi. Sociala rörelser är alltså de som förändrar historien.

Om jag har övertolkat Eyerman och Jamison så blir risken snarare att vi hamnar i en linnéisk kategoriseringssociologi. Men Eyermans och Jamisons resonemang har en styrka som gör det uteslutet att tolka dem som sorteringssociologer. De visar hur rörelser förändrar samhället genom sina kunskapspraktiker. Man måste se deras teori om sociala rörelser som en teori om social förändring. Deras kategoriserande definition av sociala rörelser blir då ett hinder för denna förståelse.

Dessutom strider det mot deras egen intention. De hävdar i *Social Movement A Cognitive Approach*, att kognitiv praxis både är ett empiriskt och en teoretiskt begrepp. Men empiriska ytliga typologier eller definitioner har, enligt dem,

gjort det svårt att se vad olika rörelser har gemensamt[\[48\]](#).

Eyerman och Jamison riskerar inte att hamna i empiriskt ytliga typologier. Men deras teoretiska definitioner riskerar ändå att bli typologier. Och som typologier blir de teoretiskt försvagade och svåra att hantera.

Nya sociala rörelser

Nya sociala rörelser är ett begrepp som kan beteckna nya klasslösa rörelser[\[49\]](#). En annan förståelse är att nya klassaktörer utvecklas. Nya rörelser blir då närmast antagonistiska gentemot gamla. För Eyerman och Jamison är det snarare kontinuiteten mellan gamla och nya rörelser som poängteras. Sociala rörelser blir snarare historiska ögonblick än just organisationer.

Flertalet sociologer ser rörelser som reaktioner mot industrialiseringen. Industrialiseringen skulle då skapa strukturella spänningar eller förstöra gamla värden. Eyerman och Jamison utmanar inte detta synsätt men deras kunskapssociologiska fokus blir snarare på skapandet än reaktionen. Istället för socioekonomiska reaktörer blir deltagarna kunskapsaktörer.

De bejakar dock till viss del ekonomiska förklaringar som att sociala rörelser växte under depressionerna 1830 och 1880 men att de försvagades under tillväxten 1850-60.

Sociala rörelser experimenterade under 1830 och 1840 med nya tekniker, försökte utveckla dem och ta kontroll över dem[\[50\]](#). Att dessa rörelser skulle vara teknikfientliga är kanske en propaganda som snappats upp av den mer arbetarinriktade första och andra Internationalen. Under nästa rörelsevåg 1870-80 växte arbetarrörelsen genom en våg av strejker och demonstrationer. Samtidigt skapades fackföreningsrörelsen och "det politiska partiet".

I slutet 1950 fick vi en ny våg av sociala rörelser[\[51\]](#). Nya sociala rörelser ska enligt Eyerman och Jamison ha bytt den drivande kraften för kunskapspraktikerna från det materiella till det kulturella[\[52\]](#). Medborgarrättsrörelsen skulle då vara en av de första indikationerna på postmateriella världen. Nytt är också poängteringen av traditioner och etnisk identitet. Postindustrialismen kan enligt dem delvis ha skapats genom att återskapa preindustriella världen.

Med hjälp av Alain Touraine försöker de visa att samhället går från industrialism till postindustrialism och från modernism till postmodernism[53]. Produktionsekonomin ersätts med service- och kunskapsekonomi. Elektronik och genetik tolkas snarare som information än produktion. Postmateriella intressen ersätter klassbundna materiella intressen. Tron på utveckling ifrågasätts. Den postmoderna kosmologin är snarare byggd på "nuclear fear" och miljökatastrofer än framtidsstro. De visar dock på att nutida rörelser snabbt snappar upp ny teknologi för att använda den. Exempel är faxar, datorer och Internet.

Här finns det en rad öppningar i texten för att förskjuta deras förståelse av vår tidsålder och göra den mer komplex. Varför skulle till exempel information, kunskap och service vara postmodernt? Det skulle snarare kunna ses som ett uttryck för en accelererande modernitet.

Under de senaste åren ser vi en neddragning av resurserna till utbildning och forskning. Den offentliga sektorn monteras ner. Det är väl då snarare nedvärderingen av kunskap och service på nittioalet som skulle vara postmoderna tendenser.

Den socialdemokratiska partiledaren lanserade i massmedia strax efter palmemordet en teori om att alla stora reformer är genomförda(not). Här ser vi en postmodern tendens inom arbetarrörelsen. Det skulle då snarare vara arbetarrörelsen som är postmodern medan rörelser runt miljön, jämlikhet och fred snarare blir moderna.

Flera rörelser vänder sej mot postreformismen och menar att det fortfarande krävs stora reformer och eventuellt även revolutioner. Skulle det inte kunna gå att tolka flertalet sociala rörelser som moderna rörelser just för att de utvecklar kunskap och kunskapspraktiker. De är motsägelsefulla rörelser och ibland finns motiv som rasism, etnocentrism, antidemokrati och antimodernism. Men deras praktiker är ofta radikala och utopiska, vilket är typiska moderna egenskaper. Många rörelser sätter moraliska världen gentemot makt och ekonomi. Etiska fonder och solidarisk handel utvecklas. Detta luktar snarare modernism än postmodernism. Författarna öppnar själva upp för denna motsatta tolkning av sociala rörelser.

Det är också problematiskt att begränsa föreställningen om

informationstekniker till ny produktion, som gentekniker och elektronik. All industri- och hantverksproduktion genom tiderna kan tolkas som information. Taylorismen och fordismen är paradigmer för hur kunskap kan byggas in i tekniken.

Vi får dock eventuellt ett definitionsproblem. Om Eyerman och Jamison med sociala rörelser menar postmoderna rörelser så faller stora delar av solidaritets-, miljö- och alternativrörelsen utanför begreppet.

Samma dränering av kategorin sociala rörelser sker genom hypotesen om postmateriella rörelser. De som skulle falla utanför postmaterialitet är rörelser för solidarisk handel, alternativrörelsens utveckling av nya enkla eller avancerade miljövänliga tekniker. Solidaritetsrörelsens utveckling av ändamålsenlig teknik för tredje världen. Detsamma gäller solidaritetsrörelsens kamp för rättvis fördelning av materiella resurser.

Finns det inte en modern utvecklingsoptimism i flera rörelser? En rörelse som knappast skulle kunna kallas för postmodern i den nämnda betydelsen, är fredsrörelsen med sina visioner om en möjlig utveckling mot en rättvisare värld utan krig och vapenhandel. Även inom kvinnorörelsen finns visioner om en möjlig utveckling mot ett jämlikare och bättre samhälle.

Jag skulle vilja se en skiss där modern och postmodern är spänningar inom rörelserna snarare än kategoriseringar. Det blir lite knepigt om de modernaste rörelserna skulle vara postmoderna just för att de kommer med något radikalt nytt. De gamla rörelserna skulle då vara moderna eftersom de inte förnyat sej. Detta kan i och för sej låta som en retorisk lek med ord. Men jag menar att mitt resonemang antyder en annan möjlig förståelse av rörelser. Syftet är inte att på det här lilla utrymmet förklara vad postmodernism är utan öppna upp för en omprövning. Att nya rörelser är postmoderna rörelser har upprepats och bankats in i vår förförståelse. En noggrann läsning av rörelsernas verksamhet kan göra att förståelsen förskjuts och till och med kastas om till sin motsats.

Postmodern förknippar jag med den metafysiska föreställningen om ideologiernas död och historiens död. Emancipation och befrielse anses omöjligt[54]. Det är lättare att avgränsa begreppet postmodernism som tendens i samhället än som en filosofi. En rad symboliska handlingar tolkar jag som postmoderna: Delar inom vänstern under nittiotalet vill gå tillbaka till det

gamla och skydda välfärdsstaten. Undergångsstämningar inom miljö- och fredsrörelsen. Längtan tillbaka till det enkla naturberoendet inom delar av alternativrörelsen. Ovilja att rekrytera och nå utanför rörelsens egna medlemmar. Värdenihilism och subjektivism som växte fram ur rättspositivismen har fått fotfäste inom flera rörelser.

Jag ser det nog så att postmodernism är en nödvändig del av modernismen. Och det har varit så sen modernismens barndom. Karl Mannheim menar att romantikens längtan bakåt samtidigt var en del av upplysningen[55]. Gröna vågen på sjuttioalet var också en utveckling av nya tekniker.

Eyerman och Jamison visar på en rad av dessa motsägelsefulla tendenser. Det skulle därför vara mer fruktbart att utveckla denna aspekten än att kategorisera rörelser som moderna eller postmoderna. Kategoriserandet är sen Carl von Linné en av upplysningens viktigaste verktyg för ordning och kontroll. Men i studiet av sociala rörelser är kanske spänningar, motsägelser och motstridiga rörelser mer meningsfullt att studera.

Eyerman och Jamison övertygar oss om att sociala rörelser "utmanar de etablerade rutinerna för hur politik går till, (de) erbjuder möjligheter till nya projekt, nya sätt att se på världen och organisera det sociala livet"[56]. Nya sociala rörelser visar sej i Eyerman och Jamisons undersökningar vanligtvis vara progressiva. De är mycket övertygande i att visa att sociala rörelser har en modern funktion.

Studentrörelse

Nya sociala rörelser tycks, om jag läser Eyerman och Jamison rätt, kulminera under 1960-talet. Enligt dem var den revolt som hela den industrialiserade världen gick igenom främst en studentrörelse[57]. Denna försvarade friheten, yttrandefrihet, forskarfrihet, konstnärlig frihet, frihet att välja karriär. Den skulle väl då främst kunna betecknas som liberal.

I USA startade studentrörelsen 1962 med Students för a Democratic Society i Port Huron Michigan. Den började etablera sej ett par år senare med Free Speech Movement vid the University of California i Berkeley och försöket från League for Industrial Democracy att formulera ett nationellt program för en studentrörelse.

Här finns ett etnocentriskt perspektiv hos Eyerman och Jamison som utesluter de svartas studentorganisationer från studentrörelsen. De nämner i nästa kapitel om medborgarrättsrörelsen att Student Non-violent Coordinating Committee startade i april 1960. De svarta studenterna sysslade tydligen inte med riktiga studentrörelse frågor. De blir inte en del av studentrörelsen.

Studentrörelsens stora bidrag skulle vara deltagande demokrati[58]. De kritiserade de gamla sociala rörelsernas ledarroll. Alla kunde delta och skapa den sociala rörelsen. De intellektuella bidrog då snarare genom att vara underlättare, tolk och sammanfattare snarare än ideologiska ledare.

Studentrörelsen var inte en social rörelse[59], utan snarare en fas i en period av sociala rörelser. De utvecklar en hierarki där miljörörelsen och feminismen blir en specialisering inom den nya vänstern. Dessa karvar ut sina nischer. Dessa rörelser skulle vara oförståeliga utan studentrörelsens fundamentala tro på frihet.

Om jag förstår det rätt är detta hierarkitänkande analogt med vänsterns poängtering att det är kampen om arbetet som är övergripande eller radikalfeminismens idé om att könsrelationerna är det avgörande. Jag ser inga belegg för att studentrörelsen skulle haft någon sammanfattande roll som inte också andra rörelser hade. Om jag förstått mina undersökningar rätt växte feminismen fram före den stora studentrevolten. Kvinnorörelsen växte under sjuttioalet och har nu en stark plats inom universiteten. Medborgarrättsrörelsen och fredsrörelsen tycks ha haft en mer kontinuerlig position än studentrörelsen.

Jag vet inte om det fanns någon studentrörelse att tala om före sextiofem och efter sjuttio. Det som eventuellt kan ha gett bilden av att studentrörelsen var allt, skulle kunna vara att den växte fram under den period då massmedia bevakade sociala rörelser, från mitten på sextioalet fram till sjuttioalets början. På slutet av sextioalet tycks några av rörelserna ha haft stora möjligheter att uttrycka sig i massmedia. Tron på massmedias betydelse var då som störst. Journalister var ju tidigare ett föraktat släkte[60]. Jag skulle tro att journalisterna hade sin glansperiod i slutet på sextioalet. Den nya generationens journalister kom från universiteten och från journalistutbildningar snarare än från "lärlingsanställningar".

Även om medborgarrättsrörelsen förmodligen hade en större aktivitet än studentrörelsen så hade de inte samma möjlighet att komma in i massmedia förrän vid mitten på sextiotalet. Att vara student hade också en viss status, men vid den här tiden blev det möjligt för ganska stora grupper att bli studenter. Idag har väl student samma status som gymnasist hade i början. Det kan förklara varför studentrörelsen stendog i början på sjuttiotalet. Friheterna som Eyerman och Jamison nämnde förverkligades till viss del och studenterna kunde därmed slå sej till ro.

I början på sjuttiotalet lär studenterna ha lämnat vietnamrörelsen. Förklaring: Värnplikten togs bort! Vietnamrörelsen drevs då av helt andra grupper.

Men hur är det med bilden av studentrörelsen som århundadets rebellrörelse. Vad jag förstår så är den till stor del skapad av massmedia och studenternas självbild. I Sverige ockuperade studenterna sina egna kårhus. FNL rörelsen, som i Sverige styrdes av leninistiska vänstergrupper, men många studenter deltog, kastade vid ett par tillfällen tomater och ägg. Detta tog dock FNL rörelsen med tiden avstånd ifrån. I USA satt som mest ett hundratal studenter i fängelse samtidigt för aktioner mot Vietnamkriget[\[61\]](#).

Som jämförelse fängslades ca 2000 antikärnkraftsaktivister under ett par veckor 1976 vid Seabrook. Mer än 5000 fredsaktivister greps i Nevada öknen 1991 (kolla år). 10 000 abortmotståndare greps i USA 1990 (kolla år), samma år greps 10 000 för fredsaktioner i USA(not-källa) och vintern 1997 greps 9000 antikärnkraftsaktivister i Gobelangen (kolla stavning) i Tyskland. För att göra studenterna mer rättvisa kan det påpekas att denna jämförelse delvis är missvisande eftersom många studenter greps under sextiotalet utan att de blev sittande i fängelse.

Studentrörelsen har kanske inte varit politiskt speciellt radikal eller uthållig, men den hade förmodligen stor betydelse för du-reformen i Sverige och för en mer jämlik jargong i samhället. Jag är dock på inga sätt övertygad om att den skulle haft en övergripande roll jämfört med andra rörelser. Frihet var självklart ett viktigt begrepp på sextiotalet, men så var jämlikhet och solidaritet. Frihet är väl dessutom snarare förknippat med tidigare rörelser som arbetarrörelsen, kolonialtidens nationalism och medborgarrättsrörelsen.

Medborgarrättsrörelsen

Medborgarrättsrörelsens kognitiva uppvaknande kan dateras till en bojkott i juni 1953 mot bussystemet i Baton Rouge i Ouisiana[\[62\]](#). Mer känt är dock Rosa Parks fängslande i Montgomery, december 1955 för att hon vägrade flytta från en vit plats i bussen. Detta ledde till en stor bussbojkott. Uppvaknandeperioden varade till 1960 då en våg av sit-ins ledde till bildandet av Student Non-violent Coordinating Committee. Eyerman och Jamison skiljer på perioden under femtiotalet som religiös då kunskapspraktiken var implicit och från 1960 då kunskapspraktiken blev formulerad och uttryckt som den kognitiva identiteten i den sociala rörelsen. Om jag förstår dem rätt blir alltså medborgarrättsrörelsen inte social rörelse förrän på sextiotalet.

Medborgarrättsrörelsens innovation var organiserade massaktioner[\[63\]](#). En annan viktig aspekt var återupptäckten av svart historia och svart kultur. Detta ledde till en omtolkning av USAs historia.

Den mest kända organisationen var Southern Christian Leadership Conference med Martin Luther King som en av ledarna. De hade redan en struktur av svarta kyrkor med sina erfarenheter av deltagande. Genom att om-identifiera denna kollektiva identitet i en mer politisk riktning skapades en bred och aktiv rörelse[\[64\]](#). De gjorde detta genom att skicka ut rörelsekonserter, talare, lärare och organisatörer för att koordinera, planera, samla in pengar, leda workshops samt ickevåldsträningar. Dessas roll var, enligt dem, att höja medvetandet och koordinera lokalt organiserande. Själv skulle jag nog betona skapandet av mötesplatser och beslutsprocesser samt utlärandet av olika rörelse-metoder och färdigheter.

Under 1960 blev 3 600 gripna och fängslade. Sit-in blev ett sätt att trappa upp kampen när femtiotalets busbojkotter och marscher hade förlorat en del av sin kraft. Genom att bjuda in vita som under Freedom Summer i Mississippi 1964 kunde medborgarrättsrörelsens kunskaper snappas upp av freds-, student- och kvinnorörelsen. Riskerna var stora och under Freedom Summer blev tre aktivister mördade.

Men i mitten på sextiotalet utvecklades en svart separatism och de vita kördes eller frystes ut från Student Non-violent Coordinating Committee. Här skulle man kunna tolka in en förskjutning från dialogskapande handlingar till

strategiska handlingar[\[65\]](#). Min tolkning är att det snarare var en förskjutning från dialog till expressiva handlingar. Strategi blev mindre betydelsefull än tidigare.

Southern Christian Leadership Conference fortsatte dock dialogen och samarbetet med vita. När dessa började jobba mer norrut med poor people's campaigns stötte de dock på motstånd från mer militanta svarta organisationer. Själv mötte jag en del aktivister från svarta pantrarna och liknande organisationer när jag satt i fängelse i USA i början av åttiotalet. Om jag förstod det rätt var dessa aktivister ofta just från nordstaternas städer.

Student Non-violent Coordinating Committee blev med tiden marginaliserade tillsammans med de mer våldsinriktade svarta pantrarna som förespråkade svart självförsvar.

Enligt Eyerman och Jamison måste en social rörelse etablera sej som seriös och sympatisk aktör genom att kommunicera med andra medborgare[\[66\]](#). Detta gör dem till en kollektiv politisk aktör. Låt mej göra en egen tolkning av det här påståendet: Svarta pantrarnas hemliga anonyma handlingar blir snarare symboliska makthandlingar än kollektiva politiska aktörer. Kollektiviteten frikopplas från aktionerna. Handlingarna är snarare expressiva än politiska handlingar. Det finns inte heller någon klar aktör. Referensen i handlingarna till Rörelsen snarare än till aktörer i rörelsen försvagar kopplingen till rörelsen. Handlingarna står för sej själva. Den sociala rörelsen osynliggörs när aktörerna och handlingarna frikopplas helt från varandra. Man kan säga med ett hermeneutiskt språkbruk att referensen till aktören är borttagen hos hemliga symbolhandlingar.

Massmedia

Pjotro Kropotkin startade som student en tidskrift. Karl Marx var redaktör för Neue Rheinische Zeitung. Lenin avslutade i sin pamflett Vad bör göras att en egen nyhetstidning bör startas. Rosa Luxemburg arbetade som student i en rörelsetidskrift och startade senare The Workers Cause. Antonio Gramsci arbetade för en socialistisk tidning och senare som redaktör för en tidskrift. Arbetarrörelsen och religiösa rörelser äger dagstidningar och televisionsbolag.

Detta är ännu inte möjligt för nya sociala rörelser[\[67\]](#). Eyerman och Jamison

anser att de därför är beroende av "neutrala" massmedier. Därför använder sej sociala rörelser mer av utomstående professionella än gamla sociala rörelser. Nu anställer rörelser sina egna professionella. Detta skapar bland annat sammanblandningen mellan organisationer och sociala rörelser.

Elektronisk massmedia har skapat en ökad distansering mellan ledarna och de ledda.

Den klassiske amatören var ofta en partisan som formulerade ideologier eller trosuppfattningar. I formerandet av sociala rörelser är just denna klassiska ideologiska roll viktig. En ny roll som är knuten till massmedia är rörelserepresentanten. Martin Luther King på femtio- och sextiotalet och Gandhi från tjugotalet till andra världskriget skulle kunna förstås som sådana roller hos den nordamerikanska medborgarrättsrörelse och den indiska självständighetsrörelsen. Dessa skapar ett sken av rörelse genom noggrant konstruerade mediahändelser. Men även andra än rörelserepresentanten kunde ha tillgång till massmedia. Exempel är kulturpersonligheter.

Eyerman och Jamison har i en artikel undersökt hur musikaliska aktivister nådde en större publik genom populärmusik. Radikaliteten sinade dock i och med kommersialiseringen[\[68\]](#).

Nya sociala rörelser definieras av Eyerman och Jamison delvis av detta beroende av massmedia. Detta utvecklar Ron Eyerman också i *Between Culture and Politics* ett par år senare[\[69\]](#). Dagens rörelse konfronteras direkt med behovet av att handskas med massmedia. Relationen mellan rörelserna och medborgarna är mer indirekt, teknisk och professionell. Nya sociala rörelser får, enligt dem, därför en annan natur än gamla sociala rörelser. I tidigare rörelser skapades relationer till medborgarna genom tryckta alster förmedlade av rörelsen. Det skrivna fungerade som rekryteringsverktyg i direkta möten och samtal med andra människor. Nu skulle rörelsens publik inte vara begränsad till aktivisternas direkta kontakter med stödjande så som tidigare. Publiken är nu negativ eller ointresserad. Ord och handlingar måste därför väljas mer med omsorg. Komplicerade argumentationer måste tonas ner eller tas bort helt.

Massmedia gör alltså både tolkningen inför mass-publiken, men också för rörelsens egen självförståelse. Aktivisterna måste använda sej av medierna men de blir då också använda av medierna.

Massmediastrategin kan dock få helt olika riktningar. Den kan inriktas på att nå den inflytelserika eliten eller den kan syfta till att medvetandegöra massorna.

Själv tolkar jag det så att gamla etablerade rörelser både äger egna massmedier och har tillgång till privatägd och statlig massmedia. Folkrörelser och andra rörelser har bara en marginell tillgång till massmedia. Denna bild växer också delvis fram ur det empiriska material som Eyerman och Jamison använder.

Intressant är att de visar att den äldre och etablerade medborgarrättsorganisationen NAACP använde media för att påverka lagen och den federala regeringen. Southern Christian Leadership Conference och Student Non-violent Coordinating Committee utvecklade däremot egna kanaler för att ge en annan bild än den som massmedia gav. Främst Student Non-violent Coordinating Committee var skeptisk till massmedia^[70]. De var också skeptiska till massdemonstrationer. Men massmedia fungerade åtminstone som ett skydd gentemot våld från vita och från sydstatspoliser under aktioner. Massmedia kunde dock ibland få motsatt effekt genom att stimulera snarare än tona ner våldet.

Massmedia idag präglas snarast av cyberpunkuttrycket – information overload. Reaktionen efter exempelvis Tjenobylykatastrofen var i stora delar av världen snarare ett tjaha jämfört med kampen mot kärnkraft några år senare. Nu tio år efter katastrofen har människor i Tyskland utvecklat en antikärnkraftsrörelse som slår alla rekord i antalet arresteringar för politiska handlingar i Tyskland under detta århundrade. Vad jag förstår skedde inte sådana massarresteringar av aktivister ens under diktatortiderna i Östtyskland eller under nazismen. Intressant är också att de tiotusentals arresteringarna i Tyskland vintern 97 sker relativt obemärkt i massmedia både i Tyskland och i resten av världen.

I England sker, enligt Scotland Yard, så gott som dagligen olagliga aktioner mot djurindustrin och för miljön. Djurrättsaktivisterna själva hävdar på Internet att pälsuppfödningen är så gott som utrotad i England. Få har råd med den bevakning som krävs för att skydda sej mot Animal Liberation Front.

De föregående två exemplen visar på hur rekordstora rörelser växer fram antingen genom öppna direkta samtal mellan människor som i Tyskland eller genom en aggregerad närmast teknisk hemlig rörelse som i England. I båda

fallen är massmedias bevakning bara sporadisk och tillfällig.

Höjdpunkten för rörelsernas inflytande genom massmedia skulle jag nog förlägga till 1963 års March On Washington med Martin Luther Kings nu berömda ord: "I still have a dream."

Institutionalisering

Nya sociala rörelser är enligt Eyerman och Jamison nya även på ett organisatoriskt plan. Nya typer av professionella konsulter, publicister och debattörer klev in på rörelsescenen för att ta över från rörelseorganisatorerna[71]. Här skapas spänningar mellan lokala ickeprofessionella gräsrotsorganisationer och professionaliserade riksorganisationer. Tydligaste exemplet är kanske Greenpeace och svenska Naturskyddsföreningen kontra lokal aktivism.

"När idéerna som karaktäriserar rörelsen blir formaliserade inom vetenskapen eller i den etablerade politiska kulturen har idéernas avsikter lämnat rörelsen efter sej." [72] Kan då aldrig rörelser tränga genom institutioner och genomsyra dem? Och hur tolkas de organisationer som institutionaliseras?

De båda forskarna menar att rörelser vanligtvis innebär skapandet av organisationer och omformandet av institutioner. Är då dessa institutioner en del av rörelsen eller är de utanför? De svarar att det är viktigt att inte blanda ihop det ena med det andra. Organisationen ses snarare som rörelsens medium. Men jag är fortfarande oklar över institutionernas roll. Emmaus och Svalorna som är så viktiga inom solidaritetsrörelsen i Sverige, är de för institutionaliserade för att någonsin kunna ha ingått i någon social rörelse.

Miljörörelsen blev inte social rörelse, enligt de båda författarna, förrän dess tre kunskapsintressen sammanföll till en huvudidentitet[73]; kosmologiska, teknologiska[74] och organisatoriska[75]. Och detta skedde först i början av sjuttio-talet[76]. I Sverige där etablissemangen med socialdemokratin och miljöpartiet sugit upp miljöfrågan i statsapparaten har vi knappast haft någon social miljörörelse, enligt deras synsätt[77].

Mina frågor kan avfärdas med att social rörelse är ett teoretiskt begrepp inte ett empiriskt. Det största problemet, enligt Eyerman och Jamison, med att förstå sociala rörelser är den allmänna tendensen att identifiera dem med

organisationer, partier, sekter och institutioner. "Sociala rörelser är alltför ofta reducerade till specifika empiriska fenomen"[78].

Men frågan är om inte den empiri jag anför är mer teoretisk än empirisk. Det är inte heller säkert att dualismen mellan empiri och teori är speciellt hållbar. Empiri är erfarenheter. Diskurs är våra erfarenheters meningsfulla struktur. Jag försöker delta i en diskurs. Jag försöker alltså i samtal och genom skrivande strukturera upp mina erfarenheter. Empiri är teori när vi försöker förstå dess struktur eller dess mening.

Det är självklart fruktbart att låta teorin distansera sej från empirin. Jag är själv mycket förtjust i den ansatsen. Men empirin är närgången. Erfarenheten tränger sej oförskämt på. Den stör teorin.

Eyermans och Jamisons undersökningar av miljörörelsen öppnar upp för tolkningen att sociala rörelser kan tränga in i institutioner och genomsyra dem. I Sverige ser vi ju att folkrörelser och staten oftast överlappar. Bidrag gör att gränserna suddas ut. Ännu tydligare gäller detta den kooperativa rörelsen där dagis- och skolkooperativ bedriver verksamhet som helt är betald av staten. I Danmark är rörelsen med kooperativa skolor ännu mer betydelsefull än i Sverige.

Metod

I sin inledning till antologin *Studying Collective Action*, ifrågasätter Mario Diani och Ron Eyerman vanan att generellt använda metoder utan att sätta sej in i den kontext där dessa metoder utvecklats. Verktyg som från början fungerat för specifika definierade vetenskapliga syften används okritiskt i skilda teoretiska och empiriska kontexter[79].

Avsikten för Eyerman och Jamison i sin *Social Movement A Cognitive Approach*, är att förstå en djupare mening hos sociala rörelser[80]. Deras metod för att förstå och förklara sociala rörelser innebär bland annat kritisk distans. Med detta menas att placera rörelsen i en kontext och att underställa deras praktik, reflektion och teoretiserande. Deras kritiska metod ser de som en sorts dekonstruktion, de omorganiserar rörelsens "text" till dess beståndsdelar och dimensioner[81]. De avslöjar gömd verklighet bakom det som framträder. "Men till skillnad från dekonstruktionister försöker de sätta tillbaks

beståndsdelarna". De betonar också att de inte hävdar någon epistemologisk eller privilegierad insikt gentemot aktivister eller andra forskare.

Här behöver jag göra en begreppshistorisk tillbakablick. Något underdrivet kan man väl hävda att det finns åtminstone två förståelser av begreppet dekonstruktion. Den amerikanska postmodernismen ser jag mycket som en fortsättning på den anglosaxiska analytiska filosofin. Ett begrepp skulle analyseras till dess beståndsdelar. Dessa begreppsatomer var sen grunden för att sätta ihop delarna till en sann förståelse. Viss dekonstruktion blir en fortsättning på den analytiska idéen att plocka isär något till beståndsdelar. Men till skillnad från analytisk filosofi menar de att det inte finns något sant sätt att sätta ihop delarna på igen. De kan då välja att sätta ihop dem på ett nytt sätt eller låta en företeelse vara sönderplockad.

I Europa finns en helt annan tradition. Dekonstruktion i den poststrukturalistiska traditionen från Derrida som ju faktiskt lanserade begreppet är snarare omkastning, förskjutning och uppskjutning av mening. Enligt Derrida i sitt brev till sin japanska översättare, är detta inte en analytisk operation där något plockas isär(not). Nya meningar ger ju nya förståelser. Och förståelse är om jag tolkar honom rätt en helhetsoperation. Helheten är dock i sej själv inte sann utan den förskjuts.

Derrida finns alltså kvar i den kontinentala syntetiska traditionen. Han är dock inte därmed någon syntesmakare som Hegel. Helheten är inte mer sann än delen. Men Derrida lever kvar i berättelsen, i metafysiken. Han låter meningen immanent förskjutas genom att betydelser tas på allvar. Det finns ingen möjlighet att gå utanför metafysiken och avfärda den från någon transcendent sanning eller från någon vetenskaplig fast utlikspunkt. Derrida stannar trots att de flesta tycks tro motsatsen kvar i metafysiken. Han menar att det är omöjligt att träda ur den.

När många postmodernister gör sina textanalyser och kallar det för dekonstruktion hamnar de därför långt ifrån vad Derrida menade med begreppet när han lanserade det på sextiotalet. Derridas begrepp är kanske mest en distansering mot fenomenologins destruktion.

Fenomenologin ville förstöra meningen för att hitta en djupare mer sann mening där bakom. För Derrida finns det ingen möjlighet att hitta en annan

sannare mening bakom fenomenet. Meningen är inte närvarande i ett fenomen. Den skjuts snarare upp till senare tillfällen. För Derrida blir texten paradigmet för förståelse. Den läses inte när den skrivs utan senare.

Eyerman och Jamison vill utöka förståelsen snarare än reducera den analytiskt. Kanske något motsägelsefullt hävdar de på ett annat ställe att kognitiv praxis måste rekonstrueras i den kontext där den var aktuell[82]. Kontextualiseringen riskerar i deras teori att reducera symboler och meningar. Dessa distanserar ju faktiskt sej från sin ursprungliga kontext och landar i vårt sammanhang. Handlingarna har något att säga oss. Och detta är inte beroende av den ursprungliga kontexten bakom texten. Bortom-kontexten blir lätt bort(om)förklaring.

En vädjan om rättvisa, mat eller bostad, är faktiskt en vädjan till mej, trots att jag är sociolog. Och denna vädjan får en rad moraliska implikationer för mej som forskare. Meningen tränger in i min värld och nya meningar skapas genom att jag hamnar i nya situationer och sammanhang. Ricoeur visar att handlingar får funktionen av en text(not). Meningsfulla handlingar distanserar sej från sin (ur)kontext och från (ur)aktören. Uttolkaren blir var och en som kan läsa. Det är läsaren som är aktören. Och meningen förstås genom att lyssna, ta till sej.

Genom att varje vädjan om rättvisa blir till text, skjuts förståelsen upp. Detta kallar Derrida för difference (förskjutning i rummet och uppskjutning i tiden)(not). Dessa förskjutningar gör att en rad meningar kan uppstå. Dessa meningar är inte subjektivistiska eller relativistiska utan snarare underställda difference-processen.

Både Ricoeurs hermeneutik och Derridas dekonstruktion föreslår alltså att det inte finns någon ur(sprungs)förståelse, att kognitiv praxis faktiskt inte "måste bli rekonstruerad i den kontext där den aktualiserades"[83]. Det tydligaste exemplet på detta är väl religionerna vars texter blir meningsfull kunskap igen och igen utan att man riktigt har vetat var i helvete dessa texter kommer ifrån, vem som skrivit dem eller ens varit säkra på i vilket årtusende de skrevs.

Eventuellt skulle man kunna tänka sej att skilja på de (rörelse)aktivas tolkning och sociologens tolkningar. Men jag är inte säker på att det är rimligt att utveckla två hermeneutiker. Eyermans och Jamisons vänder sej själva starkt mot en strikt uppdelning mellan vardaglig och vetenskaplig kunskap eller att

vetenskapen skulle ha en annan epistemologisk position[\[84\]](#) än rörelsernas egen kunskap.

Kanske är det tvärtom

Eyerman och Jamison har en generell förståelse av nya sociala rörelser som jag har lite svårt att hänga med i. De menar att historiskt har sociala rörelser i USA varit utomparlamentariska. De har alltså inte varit kopplade till partier och inomparlamentariskt arbete. Låt oss köpa detta även om rörelsers lobbyverksamhet till viss del är inomparlamentarisk.

Rörelserna är dessutom till stor del ickeideologiska[\[85\]](#). Sen undergräver de i nästa mening sin egen analys och menar att de istället bygger upp en hemmagjord populism rotad i religion. Här anar jag en hierarki mellan välartikulerad intellektualism och motsägelsefull populism. Men om inte populism är ideologisk måste ett nytt begrepp skapas för "folkliga" ideologier.

I USA skulle dessutom sociala rörelser från 60 talet och framåt vara aggressivt enfrågeinriktade. Detta skulle gälla flertalet rörelser från medborgarrättsrörelsen till fredsrörelsen. Jag uttolkar motsatsen både i deras egna studier om medborgarrättsrörelsen och studentrörelsen, och mina egna studier från USA. Dessa rörelser har varit mötesplatser och arenor för en rad andra rörelser.

I medborgarrättsrörelsen radikaliserades religioner som kristendom och islam. Kring sextiotre gick delar av den ickevåldsliga fredsrörelsen in i medborgarrättsrörelsen. Sextiofem utvecklades den andra vågens kvinnorörelse i medborgarrättsrörelsen. Där artikulerades också marxism, socialism, pacifism, väpnad revolution, utopiskt tänkande och pragmatisk lobbyism.

Inom fredsrörelsen har feminismen med framgång drivit sin slogan att allting hör samman. På min toalettvägg hänger en affisch från tidigt åttiotal med texten "Everything is connected, feminist ecologist"[\[86\]](#).

Stora koalitioner som Job, Peace and Freedom kopplade ihop fackföreningsrörelsen, fredsrörelsen och medborgarrättsrörelsen. I slutet på sjuttioalet utvecklades begreppet politiskt korrekt ur kvinnorörelsen. Det var ett försök att skapa en uppförandekod för tal, medier och konst. Sexistiska,

rasistiska, age-istiska och able-istiska uttryck och handlingar stoppades. Under mitten av nittio-talet har politiskt korrekt till och med trängts in i Hollywoods etiska kod för manus och film.

Vad jag förstår så valde rörelser som NAACP bland de svarta och the Peacemakers inom fredsrörelsen taktiskt att begränsa sina kampanjer till några få frågor före sextio-talet. Inom medborgarrättsrörelsen kritiserades Martin Luther King från just NAACP, för att han förde in vietnamfrågan i medborgarrättsrörelsen.

The Peacemakers försökte så sent som 1961 förgäves renodla kärnvapenfrågan från "negerfrågan". Den kända författaren Barbara Deming berättar hur hon skändes under en fredsmarsch samma år, när de sneglande gick förbi en sit-in utan att hälsa på de svarta aktivisterna[\[87\]](#). Barbara Demings texter är berättelser på hur fred, medborgerliga rättigheter och feminism alltmer fördes ihop.

Feminismen har sen början på sjuttio-talet blivit garanten mot tendenser till enfrågetänkande inom flera rörelser.

Det finns ingen motsättning mellan vad Eyerman och Jamison kallar för specifika frågor, att konkreta krav förs fram, och att det samtidigt finns både mer utopiska krav samt en rad andra konkreta krav på dagordningen.

Meditation över rörelse

Eyerman och Jamison menar att sociala rörelser är sin kognitiva praxis. Det skiljer en rörelse från en annan. Och det ger rörelserna deras betydelse för de bredare sociala processerna[\[88\]](#).

Jean Cohen gör ett alternativt försök att syntetisera de olika sociala rörelse teorierna genom att bland annat lyfta fram Jürgen Habermas teori om kommunikativt handlande. Hon menar att rörelserna språkligt och intersubjektivt försöker nå konsensus för att samordna sina handlingar[\[89\]](#). Till skillnad från Habermas visar hon hur rörelserna faktiskt institutionaliserar positiva möjligheter inom moderniteten.

En tredje ansats skulle kunna vara att hermeneutiskt tolka rörelser ungefär som texter. Med hjälp av Gadammers och Ricoeurs kritik av den moderna

hermeneutiken från Dilthey skulle vi då kunna se hur rörelsens budskap distanserar sig från aktören och den ursprungliga kontexten. Meningen landar i nya kontexter. Man skulle kunna säga att man lyssnar på rörelsen.

Själv tror jag att dessa tre perspektiv skulle kunna befrukta varandra. Eyerman och Jamison har genom ingående studier lyft fram delvis glömda aspekter på rörelser. De har visat hur andra teorier om rörelser inte riktigt greppat vad rörelserna håller på med. De visar också hur kognitiv praxis kan fungera som en brygga mellan olika teorier om sociala rörelser.

Eventuellt skulle jag själv vara försiktig med att tilldela kognitiv praxis Den Centrala Rollen för rörelser. Men jag har låtit mig övertygas om att dess roll är central.

Intellektuella aktiviteter skulle närmast kunna ses som delaspekt av kommunikativt handlande (talhandlingar) och tolkning av fixerat handlande så som text. Det finns alltid en intellektuell dimension i kommunikation. Men det skulle kunna gå att förskjuta intresset till själva kommunikationen. Att lyssna till sociala rörelser innebär att erkänna att dessa eventuellt har något att säga oss. De kan ha fel. Men deras budskap berör oss.

För att kunna lyssna på sociala rörelser behöver vi ingen teori om kognitiv praxis. Men för att kunna förstå hur sociala rörelser kommunicerar inom sig och gentemot oss övriga medborgare behövs en teori om kognitiv praxis.

Per Herngren
1997, version 0.2.3

Fotnoter

[1] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 23-26.

[2] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 28.

[3] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 30.

[4] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 42-43.

[5] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 49.

[6] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 55.

[7] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 101.

[8] *Viktig del* och deltagande kan man ju vara utan att vara deltagare. Här uppstår en nödvändig språklig dialektik vid avgränsningar och dikotomier. Vid en språklig avgränsning måste det som man avgränsar emot, samt gränsen, finnas kvar. Detsamma gäller en motsättning. Det blir språkligt absurt att tänka sej en avgränsad mening flytande runt i ett språkligt vakuum. Det är det andra som gör en avgränsning eller motsättning meningsfull och språkligt korrekt. I och för sej kan vi tänka oss att gå över till ett metaspråk ungefär som när man från ett flygplan upptäcker att det är två grupper av barn som leker på var sin sida av ett stängsel ovetande om varandra. Men då skapas avgränsningen och meningen i metaspråket. Avgränsningen mellan barnen är ju inte menad av, eller meningsfull för barnen.

[9] *Filosoflexikonet*, Borås: Forum 1988.

[10] William Outhwaite, Tom Bottomore, *The Blackwell dictionary of twentieth-century social thought*, Oxford: Blackwell Publishers, 1994.

[11] De kursiverade orden, vi, dröm, vill och kämpa, är till för att visa på när en rörelses historiska roll och medvetandet om denna roll sammanfaller. Uttalandet blir alltså ett förtydligande av Lukács och Gramscis begrepp - revolutionära praxis.

[12] Med ideologisk menar jag här förståelsen av världen som sammanhängande.

[13] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 46.

- [14] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s46-48.
- [15] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 161.
- [16] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 164-166.
- [17] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 76.
- [18] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 24.
- [19] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 94-95, 97-99.
- [20] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 1.
- [21] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, 3, 6.
- [22] Paul Ricoeur har föreslagit att validitet alltid är argumentativ och aldrig verifierande. Den motsatta uppfattningen att sanningen skulle följa direkt på metoden skulle kunna ses som definitionen på positivism. Paul Ricoeur, *Hermeneutics and the human sciences*, Cambridge NY: Cambridge University Press, 1981, s 212.
- [23] Inget av de här synsätten utesluter att intellektuella växer fram bland de fattiga eller svältande. Men representations- och elitproblemet kvarstår.
- [24] *Lenin Selected Works Volume 1*, Moscow: Progress Publisher, 1977, s 112-114, egen översättning.
- [25] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 62.
- [26] Georg Lukács, *History and Class Consciousness*, Cambridge Mass., MIT Press, 1972, s 17-18, min översättning, citerad från Ron Eyerman, *Between*

Culture and Politics Intellectuals in Modern Society, Cambridge: Polity Press, 1994, s 87.

[27] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, förordet.

[28] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 15.

[29] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 19.

[30] Andrew Jamison, Ron Eyerman, *Seeds of the Sixties*, Berkeley/LA: University of California Press, 1994, s 2.

[31] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 111

Se också Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 82-83.

[32] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 83.

[33] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 33-35.

[34] Karl Mannheim, *Essays into the Sociology of Culture*, London: Routledge & Kegan Paul, 1952, s 306 ur Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 70.

[35] Ron Eyerman, *Between and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 87, 89.

[36] Karl Mannheim, *Essays on the Sociology of Knowledge*, RKP, 1968, s 196-197.

[37] Karl Mannheim, *Ideology and Utopia An Introduction to the Sociology of Knowledge*, London: Routledge & Kegan Paul, ???, s 61, egen översättning.

[38] Karl Mannheim, *Ideology and Utopia An Introduction to the Sociology of*

Knowledge, London: Routledge & Kegan Paul, ???, s 2-3, egen översättning.

[39] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 79.

[40] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 57-58.

[41] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 82.

[42] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 59.

[43] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 71-72.

[44] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 56.

[45] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 56.

[46] Samhället ses här stå på fundament av motsättningar och spänningar. Att se samhället som stående på vissa fundament gör det möjligt för Eyerman och Jamison att göra helhetsbedömningar av rörelser. Det går att förutse vilka som är betydelsefulla. Och det är dessa som då får beteckningen sociala rörelser.

[47] Ron Eyerman, Andrew Jamison, Lars-Gustaf Andersson, "Environmental Knowledge as an Organizational Weapon: The Case of Greenpeace; Miljökunskap som organisatoriskt vapen: Fallet Greenpeace", *Sociologisk-Forskning*; 1987, 24, 2, 25-43. Från Sociofile.

[48] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 63.

[49] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 78-80.

[50] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 84.

[51] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 163

[52] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 145.

[53] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 146-147.

[54] Poststrukturalister som Laclau i *Emancipation(s)* från 1996 och Derrida visar att emancipation, rättvisa, demokratiska beslut är omöjligt som (be)slutning av mening men att de ändå är nödvändiga. De bejakar en motsägelse som den anglosaxiska postmodernismen kanske förlorar. Poststrukturalismen tar sin utgångspunkt i metafysiken. Denna förskjuts och för nya meningar. Men metafysiken avfärdas inte eftersom kritiken då bara blir en ny metafysik. Metafysiken dekonstrueras snarare genom förskjutning i rummet och uppskjutningar i tiden och omkastningar av motsatspar.

[55] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 41.

[56] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 149, min översättning.

[57] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 89.

[58] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 116.

[59] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 91.

[60] Journalisters status låg i början på sextiotalet under folkskolelärarens, enligt författaren och journalisten Sten Åke Olsson, föredrag 16 april 1997, på Kulturföreningen Raspen, Göteborg.

[61] Enligt den katolske prästen och fredsaktivisten Phil Berrigan i samtal i april 1984. Phil Berrigan har sen sextiotalet från och till suttit i fängelse för civil olydnad.

- [62] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 121.
- [63] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 124.
- [64] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 127.
- [65] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 136.
- [66] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 138.
- [67] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 100-102, 139-141.
- [68] Ron Eyerman, Andrew Jamison, "Social Movements and Cultural Transformation: Popular Music in the 1960s", *Media-Culture-and-Society*; 1995, 17, 3, July, 449-468. Från Sociofile.
- [69] Ron Eyerman, *Between Culture and Politics Intellectuals in Modern Society*, Cambridge: Polity Press, 1994, s 11.
- [70] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 141-142.
- [71] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 106.
- [72] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 60, min översättning se också s 108..
- [73] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 77.
- [74] Teknologiskt kunskapsintresse är synonymt till Habermas tekniska-praktiska intresse (Eyerman & Jamison 1991, s 68) . Här skapas lätt ett missförstånd i studier av miljörörelsen. När man i vardagstal talar om miljörörelsens teknologiska intresse menar man vanligtvis motsatsen till

Habermas tekniska-praktiska intresse. Och det är också så Habermas tycks använda begreppet. Etik, solidaritet och livsvärden bryts mot mer tekniska-praktiska intressen. Antingen lägger Eyerman och Jamison in etikintresset i *kosmologin* istället, eller så låter de spänningen mellan etik och praktiskt intresse finnas kvar i deras begrepp *teknologiskt intresse*. Själv skulle jag för begreppets dynamik hellre använda den sistnämnda betydelse. Men då måste man släppa det Habermas *praktiska intresse* begreppet och låta det finnas som en av motpolerna inom *teknologiskt intresse*.

Intressant för att förstå det sociala i sociala rörelser, är att Habermas menar att instrumentellt handlande är ickesocialt. Både strategiskt handlande och kommunikativt handlande ser han däremot som sociala handlingar. Jürgen Habermas, "Social action, Purposive action and Communication", William Outhwaite (red), *The Habermas Reader*, Cambridge: Polity Press, 1996, s 160.

[75] Eyerman och Jamison kopplar organisatoriskt intresse till Habermas kommunikativa intresse (Eyerman & Jamison, 1991 s 69). Det är den organisationiska dimensionen som är rörelsens väg för att få fram sitt budskap. Om jag inte missförstått Habermas katastrofalt så knyter han kommunikativt handlande till talet och samtalet. Organisatoriskt intresse tycks snarare höra hemma i en textteori. Organisation och handlingar får enligt Ricoeur funktionen av text. Här finns också en intressant spänning mellan Derrida och talhandlingsteoretiker (Habermas, Austin, Searl). Derrida visar talets funktion som text, som uppskjuten ej närvarande förståelse. Om vi trots detta fortfarande bejakar det kommunikativa handlandets direkta dialogkaraktär visar Derrida att till och med tal åtminstone delvis är ickekommunikativt i Habermas bemärkelse. Det blir alltså till text. Kommunikativt handlande blir alltså en idealtyp för dialog. Men dialog är delvis ickedialog. Meningen stelnar och lever kvar som spår.

Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action*, Cambridge: 1991, s 96.

Jürgen Habermas, "The Three Roots of Communicative Action", William Outhwaite (red), *The Habermas Reader*, Cambridge: Polity Press, 1996, s 160.

[76] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 66.

- [77] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 68.
- [78] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 59, min översättning
- [79] Mario Diani, Ron Eyerman, (red), *Studying Collective Action*, London: Sage, 1992, s 1.
- [80] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 63.
- [81] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 61.
- [82] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 62.
- [83] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 62.
- [84] Position använder jag här närmast i strukturalistisk mening som objektiv utkiksplats utanför strukturerna.
- [85] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 36-37.
- [86] Gjord någongång 82 eller 83 av Cultural Workers Project i Syracuse New York.
- [87] Barbara Deming, *Southern Peace Walk: Two Issues or One? We are all part of one another*, New Society Publishers, 1984, s 89-99. Märk väl att titeln på artikeln från 1962, titeln på boken från 1984 och förlagets namn är klara uttryck för motviljan mot enfrågetänkande som präglade flera rörelser före sextiotalet och som en del fortfarande väljer av taktiska skäl. Naturligtvis är formuleringarna också bevis på att enfrågetänkande fortfarande existerar och anses som ett problem.
- [88] Ron Eyerman, Andrew Jamison, *Social Movements A Cognitive Approach*, Cambridge: Polity Press, 1991, s 54.

[89] Jean L Cohen, "Strategy or identity: new theoretical paradigms and contemporary social movemens", Social Research, 1985:4, 707, 710.

Innehållsförteckning

[Inledning](#)

[Teorier om sociala rörelser](#)

[Intellektuell\(a\)](#)

[Förklaring och villkor](#)

[Definitioner](#)

[Folkrörelser](#)

[Nya sociala rörelser](#)

[Studentrörelse](#)

[Medborgarrättsrörelsen](#)

[Massmedia](#)

[Institutionalisering](#)

[Metod](#)

[Kanske är det tvärtom](#)

[Meditation över rörelse](#)